

16^e jaargang
maart 2012

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste lezers,

Ondanks het feit, dat bijna alle geplande excursies van vorig seizoen door het slechte weer geen doorgang konden vinden, heeft het bestuur toch weer een aantrekkelijk excursieprogramma samengesteld. De uitgebreide beschrijvingen van de excursies vindt u op de pagina's 10 t/m 14. We hopen twee dingen: dat de weergoden ons dit jaar beter gezind zijn en dat we veel leden en introducees bij onze excursies mogen verwelkomen.

Omdat foto's van vlinders in zwart-wit niet zo goed overkomen, hebben we besloten te voortaan een middenvel (dus 4 pagina's van de Flinterwille) te gebruiken voor het afdrukken van de beschikbare foto's in kleur. Dat kost natuurlijk wat extra maar het maakt de Flinterwille wel een stuk aantrekkelijker.

Veel vlinderliefhebbers blijken niet alleen te kijken naar vlinders, maar ze proberen de vlinders ook te fotograferen. Dat geldt zowel voor de dag- als de nachtvlinders. We merken op onze bijeenkomsten, op de determinatiedag maar ook bij excursies, dat er veel tijd wordt gestoken in het maken van macro-opnamen. Dat was vroeger een lastige zaak met de oude spiegelreflex camera's, scherpstellen moest je zelf doen en pas wanneer het rolletje was ontwikkeld en afgedrukt wist je of de foto's waren gelukt. Kans op een herkansing was er dus niet. Met onze tegenwoordige digitale camera's is het allemaal een stuk eenvoudiger geworden. Je kunt maar door knippen, het rolletje wordt nooit meer vol en je ziet direct of de opname gelukt is. Toch vraagt het maken van macro-opnamen wel de nodige vaardigheid en ervaring. Daarnaast is het aanbod aan verschillende soorten camera's tegenwoordig erg groot. Het leek ons een goed idee om een ervaren vlinderfotograaf van buiten de provincie eens te vragen om zijn licht te laten schijnen over deze tak van sport. Henk Dikkema, bekend van de internetsite Vlinderskieken (www.vlinderskieken.nl) hebben we bereid gevonden ons te vertellen over zijn ervaringen op onze voorjaarsbijeenkomst. Misschien wel aardig om van te voren eens een kijkje te nemen op deze site. En wie weet inspireert deze lezing onze leden wel zodanig, dat we de volgende keer nog meer pagina's met kleurenfoto's moeten invoegen!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	pag.	1
Inhoud		2
Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst		3
Verslag najaarsbijeenkomst 2011	Gerard Bergsma	4
Excursies 2012		10
Negen jaar onderzoek Citroenvlinder	John Boosman	14
Kleurenfoto's		17 t/m 20
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga	Andy Saunders	22
Determinatiedag 14 januari 2012	Jannie Sinnema	23
Het zeer zeldzame Eikenblad	Judith Bouma	24
Inventarisatie nachtvlinders in Eendenkooi Ulesprong door Andy Saunders.	tekst: Gerrit Tuinstra	26
<i>Pyrausta despicata</i> – weegbreemot	Gerard Bergsma	30
West Afrika en de Friese verzamelaars	Hein Boersma	31
Update inventarisatie nachtvlinders Lauwersoog	Gerrit Tuinstra	32
De vijfde expeditie naar Papua	Siep Sinnema	33
Natuurmuseum Fryslân breidt uit met 140 ha	Peter Koomen	34
Ledenmutaties		36
Belangrijke data		37

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 12 april 2012** in het pand van **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag najaarsbijeenkomst van 13 oktober 2011.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. John Boosman: Een verkennend onderzoek naar de levenswijze van kokermotten.
6. Pauze.
7. Gerrit Tuinstra: Biodiversiteitsonderzoek in Nationaal Landschap De Noordelijke Wouden.
8. Henk Dikkema: Vlinderfotografie. Welke soorten digitale camera's zijn geschikt en wat zijn de voor- en nadelen ervan in de praktijk.
9. Vertoning van de film 'Vlinders op de Heide' (A. van Berkel, Vlinderst.)
10. Rondvraag.
11. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u digitaal fotomateriaal (op usb-stick) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de voorzitter of de secretaris te melden.
- De contributie (EUR 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester Luit de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Inge vulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.
- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in **excel** in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, emailadres: s.g.sinnema@orange.nl

Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.

- Wanneer u een (nieuw) emailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen zenden.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland,
Gerard Bergsma, secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 13 oktober 2011 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 22 leden. Er zijn afmeldingen van Hans Jansen, Germ Jonker, Wiebe Poppe, Kees Smit en Henk Hunneman.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

Helaas is er bij het drukken van de Flinterwille iets fout gegaan. Bij een aantal exemplaren is geconstateerd, dat er bladzijden zijn omgedraaid. Vervangende goede exemplaren zijn beschikbaar.

2011 had tot juni een mooi voorjaar. Daarna was het kommer en kwel met veel nattigheid, waardoor de meeste excursies van de Vlinderwerkgroep moesten worden afgelast. Het najaar liet weer een verbetering zien.

Het afgelopen half jaar hebben zich 5 nieuwe leden gemeld voor de Vlinderwerkgroep.

Er zijn nog voldoende exemplaren van 'Dagvlinders in Fryslân' bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep op voorraad. Ze kosten € 5,00 per stuk. Er kunnen ook meerdere exemplaren worden afgenomen.

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst 2011.

Er zijn geen opmerkingen.

3. Mededelingen en ingekomen stukken.

Er zijn geen algemene mededelingen en/of ingekomen stukken.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Hessel Hoornveld heeft 4 exemplaren van *Macdunnoughia confusa* (getekende gamma-uil) gezien.

Arnold Slagter heeft een kort lijstje met dagvlinderwaarnemingen, waaronder de Argusvlinder en Kleine vuurvlinder.

Johan Pelser doet de melding van *Ennomos erosaria* (gehakkelde spanner).

Gerrit Tuinstra somt een hele waslijst van waarnemingen op: *Hyles gallii* (walstropijlstaart) op 5 juni 2011 bij Lauwersoog; *Sideridis albicolon* (tandjesuil) op 5 juni 2011 bij Lauwersoog; *Athetis pallustris* (moerasspirea-uil) op 9 mei 2011 bij Lauwersoog; *Xanthia ocellaris* (populierengouduil) op 21 september 2011 te Tijnje; *Mythimna spec. (pallens of favicolor)* op 2 september 2011 bij Lauwersoog; *Costaconvexa polygrammata* (walstrosbanner) op 8 juli 2011 te Bakkeveen; *Euphiya unangulata* (scherphoekbandsbanner) op 19 juli 2011 bij De Blesse; *Perizoma bifaciata* (donkere ogentroostspanner) op 31 juli 2011 bij Lauwersoog; *Lampropteryx suffumata* (fraaie walstrospanner) op 9 mei 2011 bij

Lauwersoog; *Eupithecia inturbata* (esdoorndwergspanner) op 13 mei 2009 bij Oosterwolde en een nieuwe soort voor Friesland; een vreemde vorm van *Biston betularia* (berkenspanner) op 2 juli 2011 bij Vlodrop (Limburg) > het is een mannetje met een goed ontwikkelde linkerhelft met normale vleugels en de kenmerkende tekening, maar de rechterhelft is kleiner met kleinere vleugels en een afwijkende tekening; *Euthrix potatoria* (drinker/rietvink) op 10 juli 2011 bij Lauwersoog > zowel de lichte als de donkere vorm van deze vlinder heeft Gerrit daar aangetroffen; de micro *Lyonetia prunifoliella* op 10 juli 2011 te Drachten en een nieuwe soort voor Friesland. Verder noemt Gerrit nog een aantal nachtvlindersoorten met aantallen waargenomen exemplaren per inventarisatieavond. In de Flinterwille van oktober 2011 vertelt hij een en ander over een aantal van de bovengenoemde soorten.

Mevrouw Hoornveld heeft 3 exemplaren van *Euclidia glyphica* (bruine daguil) gezien. Verder heeft ze een achttal exemplaren van *Miltochrista miniata* (rozenblaadje) uitgekweekt op korstmoss.

Hein Boersma is onlangs met enkele vlinderaars op het eiland Sao Tomé geweest. Het is van origine Portugees en ligt ten westen van Gabon in de Atlantische oceaan (Golf van Guinee) en pal op de evenaar. Het eiland is 15 miljoen jaar oud. Er vliegen zo'n 60 soorten dagvlinders, waarvan iets meer dan 50% endemisch is, dat wil zeggen dat ze afwijkingen hebben ten opzichte van de Afrikaanse continentale soorten, omdat ze uitsluitend op Sao Tomé voorkomen en nergens anders. Het eiland kent een zeer warm en vochtig klimaat met een gemiddelde jaartemperatuur van 26,3 graden Celsius. Het midden van het eiland is bergachtig met een uitgedoofde vulkaan (Pico de Sao Tomé, 2024 meter hoog). Zo'n 70% van het eiland is bedekt met tropisch regenwoud. Het plan is om begin 2014 nog eens naar Sao Tomé terug te gaan en dan ook het eiland Principe te bezoeken.

Hans Bijl wil nog onderzoek doen naar de risicospreiding tussen de soorten *Saturnia pavonia* ('kleine' nachtpauwoog) en *Saturnia pavoniella* ('kleine' zuidelijke nachtpauwoog). De beide soorten lijken wel op elkaar, maar zijn toch verschillend qua vleugeltekening en genitale morfologie. De rupsen van beide soorten zijn wel behoorlijk onderscheidend van elkaar. Hans beschikt over exemplaren van *Saturnia pavoniella*, maar komt nog niet aan dit onderzoek toe. Verder heeft Hans vandaag nog een *Atalanta* gezien en merkt op, dat de Hoornaars (grote wespensoort) het dit jaar goed hebben gedaan.

Willem de Jong heeft een Keizersmantel in zijn eigen tuin gezien. Hij fourageerde op braam.

Wybren Siemensma bemerkt een teruggang in de diversiteit van dagvlinders. Er zijn steeds minder waarnemingen van bijvoorbeeld Luzernevlinders. In het Gaasterland is een populatie van het Hooibeestje verdwenen. Op 3 september 2011 heeft hij tijdens een schildersessie in Oudemirdum een Bont zandoogje en een Kleine ijsvogelvlinder waargenomen.

Abel Jagersma heeft de Argusvlinder en de Kleine vuurvlinder dit jaar niet gezien. Voor nachtvinders was het een beroerd jaar, want hij heeft veel minder soorten dan in voorgaande jaren waargenomen. Hij had wel vijf nieuwe soorten, namelijk *Pasiphila rectangulata* (groene dwergspanner), *Idaea rusticata* (schaduwstipspanner), *Cerapteryx graminis* (bonte grasuil), *Gortyna flavago* (goudgele boorder), *Chortodes pygmina* (zeggeboorder). Uit de door hem gemaakte overzichten blijkt, dat 2004, 2006 en 2008 goede nachtvlinderjaren waren.

John Boosman zegt wel een aardig vlinderjaar te hebben gehad. Qua aantal soorten gelijk en qua aantallen vlinders beter dan voorgaande jaren.

Henk Post heeft het Landkaartje, Gehakkelde Aurelia en de Kleine vuurvlinder waargenomen.

Marten Zijlstra heeft 44 Roesjes (*Scolioptrix libatrix*) waargenomen in de grot in het Bos van Ypey.

Martin Hunneman heeft de Argusvlinder en vijf Aardbeivinders gezien bij de pingo in het Wijnjeterper Schar.

Andy Saunders: *Lampropteryx suffumata* (fraaie walstrospanner) in de Vegilinbosschen bij St. Nicolaasga; *Hypena rostralis* (hopsnuituil) op 30 mei 2011 te St. Nicolaasga; een invasie van *Thaumetopoea processionea* (eikenprocessierups) in juni 2011 bij Scharsterbrug (zeven eiken vol met nesten); *Hyles gallii* (walstropijlstaart) op 7 augustus 2011 te St. Nicolaasga; *Amphipyra berbera* (schijn-piramidevlinder); *Apotomis infida* (noordse marmerbladroller) te St. Nicolaasga; in Engeland vond Andy op heide in de tuin van zijn moeder een aantal rupsen van *Callimorpha dominula* (bonte beer).

Judith Bouma meldt dat het een triest jaar was voor het Veenhooibeestje. Het voorjaar was veel te droog. Vorige week zag ze nog een drietal Bruine vuurvlinders en vandaag de Kleine vos en de Kleine vuurvlinder.

Reinie Piersma is vorige week op Texel geweest. Daar zag ze nog Kleine parelmoervlinders vliegen.

Marian de Vries heeft vorig jaar (2010) de Grote weerschijnvlinder in het Lauwersmeergebied gezien. Onlangs zag ze nog een Distelvlinder.

Gerard Bergsma heeft *Pyrausta despicata* (weegbreemot) waargenomen op de Schaopedobbe bij Elsloo. Dit is de eerste waarneming van deze soort op het vasteland van Friesland. Op de Waddeneilanden en in het Groninger deel van Lauwersmeer komt hij wél voor.

Siep en Jannie Sinnema zijn op 25 augustus 2011 naar Wolvega geweest en hebben daar bij de ijsbaan Sleedoornpages waargenomen. Dit is de meest noordelijke vindplaats van deze dagvlindersoort in Nederland. Siep laat ons enkele foto's van de vlinder en van zijn leefomgeving bij de ijsbaan zien.

5. Resultaten tuinvlindertelling 5-6-7 augustus 2011 (Siep Sinnema)

Siep geeft een overzicht van de landelijke tuinvlindertelling in het weekend van 5 t/m 7 augustus 2011.

De **landelijke resultaten** zijn als volgt: Totaal aantal genoteerde dagvlinders: 6647; aantal dagvlindersoorten: 20; er is geïnventariseerd in 676 tuinen in Nederland.

Provincies	Aantal tuinen	Aantal vlinders	Aantal soorten	Gem. aantal vlinders per tuin	Gem. aantal soorten per tuin
drenthe	34	557	22	16,4	6,1
flevoland	24	201	16	8,4	3,9
friesland	42	593	20	14,1	5,6
gelderland	110	933	22	8,5	4,3
groningen	46	883	20	19,2	6,0
limburg	46	402	19	8,7	5,0
noord-brabant	90	800	22	8,9	4,2
noord-holland	71	488	20	6,9	3,3
overijssel	49	466	18	9,5	4,3
utrecht	50	345	18	6,9	3,5
zeeland	12	101	16	8,4	4,6
zuid-holland	103	882	21	8,6	3,4

Tabel 1. De resultaten per provincie. (bron: www.vlindermee.nl)

	LANDELIJK			FRIESLAND	
1	Kleine vos	1339	1	Kleine vos	130
2	Klein koolwitje	1023	2	Atalanta	120
3	Atalanta	964	3	Klein koolwitje	78
4	Groot koolwitje	446	4	Dagpauwoog	46
5	Bont zandooije	411	5	Distelvlinder	41
6	Dagpauwoog	319	6	Groot koolwitje	33
7	Klein geaderd witje	319	7	Bont zandooije	30
8	Boomblauwtje	293	8	Citroenvlinder	24
9	Distelvlinder	285	9	Klein geaderd witje	21
10	Citroenvlinder	243	10	Boomblauwtje	16

Tabel 2. Top 10: Landelijke resultaten in vergelijking met Friesland.

De top 10 is wordt aangevoerd door de Kleine Vos (1339 ex.), gevolgd door Klein koolwitje (1023 ex.) en Atalanta (963 ex.). Zie Tabel 2.

De overige waargenomen dagvlindersoorten zijn: Oranje zandoogje (231 ex.), Gehakelde aurelia (153 ex.), Bruin zandoogje (121 ex.), Landkaartje (64 ex.), Groot dikkopje (62 ex.), Argusvlinder (53 ex.), Icarusblauwtje (48 ex.), Koninginnenpage (39 ex.), Kleine vuurvlinder (34 ex.), Koevinkje (27 ex.). Verder werden er nog 147 gamma-uilen en 30 kolibrievlinders gezien.

Siep geeft aan de hand van tabel 2 een vergelijking van de resultaten in Friesland en de landelijke tellingen. Ook wordt de telling in zijn tuin in Hemrik vergeleken met de resultaten van Friesland, zie tabel 3.

	HEMRIK 2 sept			FRIESLAND	
1	Kleine vos	30	1	Kleine vos	130
2	Klein geaderd witje	20	2	Atalanta	120
3	Klein koolwitje	5	3	Klein koolwitje	78
4	Atalanta	5	4	Dagpauwoog	46
5	Bont zandoogje	3	5	Distelvlinder	41
6	Citroenvlinder	3	6	Groot koolwitje	33
7	Kleine vuurvlinder	1	7	Bont zandoogje	30
8	Argusvlinder	1	8	Citroenvlinder	24
9	Groot koolwitje	1	9	Klein geaderd witje	21
10	Boomblauwtje	1	10	Boomblauwtje	16

Tabel 3. Top 10:resultaten voor Hemrik (tuin Siep Sinnema) in vergelijking met Friesland.

6. Pauze.

7. Negen jaar onderzoek Citroenvlinder (door John Boosman).

De inhoud van deze presentatie vindt u op bladzijde 14.

8. Vlinderen in de ‘Lausitz’, een gebied in voormalig Oost-Duitsland (door Hans Bijl).

Hans is samen met Wiebe Poppe in de ‘Lausitz’ op vlinderonderzoek geweest. Eerst in 2006 en laatstelijk in 2010. Het gebied ligt zuidoostelijk van Berlijn in het grensgebied van Duitsland, Polen en Tsjechië; rechtsboven Dresden. In ‘Lausitz’

wonen de Sorben, een oude Slavische stam die nog een eigen taal heeft, het Sorbisch. ‘Lausitz’ is een Sorbisch woord voor ‘*zompig weideland*’.

Het doel van Hans en Wiebe was om te zoeken naar veldjes met pimperl en de twee soorten pimperlblauwtjes, *Phengaris (Maculinea) teleius* en *Phengaris (Maculinea) nausithous*. Daarin zijn ze geslaagd. Ze vonden een kleine camping in de buurt van een groot voormalig militair oefenterrein (‘Truppenübungsplatz Oberlausitz’) en de Muskauer Heide. In deze gebieden hebben zich wolven gevestigd, omdat het er zeer rustig is. Het landschap kenmerkt zich door beekjes, moerassen, schrale bosweiden, omgeven door naaldhout en gemengd bos. Er zijn ook velden vol met Engels gras. Vlinders zijn er in overvloed, zoals Gehakkelde aurelia, Morgenrood, Keizersmantel (ook de forma valesina, de groene vorm), Bosrandparelmoervlinder, Distelvlinder, Heivlinder, Koevinkje, Bruin Zandoogje (ook de forma semialba Bruand, de witte vorm).

Bij hun verkenning van de ‘Lausitz’ kwamen Hans en Wiebe ook in een voormalig bruinkoolwingebied (3500 hectare groot en tot 80 meter diep) bij het plaatsje Nochten en verder in een prachtig gebied met grote zwerfkeien, die tijdens de bruinkoolwinning uit de grond waren opgediept. In 2010 hebben Hans en Wiebe er ook gelicht en gesmeerd. Op smeer troffen ze tot hun verrassing een Rouwmantel aan, maar ook *Mormo maura* (zwart weeskind), *Catocala nupta* (rood weeskind), *Catocala sponsa* (karmozijnrood weeskind) en *Catocala fraxini* (blauw weeskind). Hans en Wiebe weten nu waarom het blauw weeskind in Duitsland ‘Waldgeist’ wordt genoemd. In het duister lijkt de onderzijde van deze vlinder tijdens het vliegen sterk op een geest. Het was niet altijd goed weer, maar dan gingen Hans en Wiebe maar rupsen zoeken. Voor natuurmensen is er altijd wat te doen. De ‘Lausitz’ is een aanrader om eens naar toe te gaan!

9. Rondvraag.

Er zijn geen vragen of opmerkingen.

10. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Excursies 2012

Zaterdag 12 mei: Excursie Wijnjeterper Schar, middag- en avondexcursie.

Middagexcursie: aanvang: 14.00 uur.

Verzamelaarsplaats: De parkeerplaats bij driesprong Nije Heawei/Hege Heide Amersfoortcoördinaten van de verzamelaarsplaats: 206-563.

Het Wijnjeterper Schar ligt in het stroomdal van het Koningsdiep of Alddijp. Dit natuurgebied is aangewezen als Natura 2000 gebied en is in het bezit van Staatsbosbeheer. Het bestaat uit vochtige en droge, voedselarme heide en schraallanden. Er liggen enkele kwetsbare blauwgraslandjes die men niet mag betreden. Het pad loopt er deels langs en doorkruist daarna de heide en passeert een mooie pingorui. In de blauwgraslanden staat o.a. de Gevlekte orchis, Kleine valerianen en talloze soorten zegge. Hier en daar staat ook nog Klokjesgentiaan, maar het Gentiaanblauwtje komt al enkele jaren hier niet meer voor.

We gaan deze middag vooral op zoek naar de Aardbeivlinder. In een artikel over de Aardbeivlinder in de Flinterwille (maart 2010) werd 2009 een topjaar genoemd met totaal 132 waargenomen Aardbeivlinders. Gelukkig werden er in 2010 en 2011 nog meer Aardbeivlinders gesignaleerd, namelijk respectievelijk 145 en 347 exemplaren.

We hopen ook andere voorjaarsvlinders te zien zoals Oranjepipjes en Groentjes.

Avondexcursie.

's Avonds zoeken we in de buurt een geschikte locatie om te lichten. Overleg hierover dient nog te geschieden met SBB, want een nachtelijke inventarisatie in dit N2000 gebied kan verstoring opleveren voor onder meer broedvogels. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn noodzakelijk.

Contactpersoon: Jannie Sinnema Tel. 0516-471222 of (in het veld) mobiel 06-10870397.

Vrijdag 22 juni Nationale Nachtvlinder Nacht.

In Buitenpost (De Kruidhof) zullen Siep en Jannie aanwezig zijn met een opstelling, de overige locaties in Friesland zijn nog niet met zekerheid bekend. Ze worden tijdig op onze website www.vlinderwerkgroepfriesland.nl bekend gemaakt.

Zaterdag 21 juli: Excursie Rottige Meente , middag- en avondexcursie.

Middagexcursie: aanvang 14.00 uur.

Verzamelaarsplaats: de oude werkschuur van Staatsbosbeheer, aan de Pieter Stuyvesantweg. Dit is de doorgaande weg (dwars door de Rottige Meente), van Wolvega naar Kuinre. Let op: het betreft hier de oude werkschuur, gelegen van de zuidkant van de Pieter Stuyvesantweg!

In het jubileumnummer van Flinterwille (oktober 2010) stond een artikel van Henk-Jan van der Veen, boswachter bij Staatsbosbeheer, over "De grote vuurvlinder in Zuidwest-Friesland". Een mooi verhaal over het verleden en heden

van deze in Nederland zo zeldzame vlinder. In de gebieden waar de vlinder voorkomt, uitsluitend gelegen in het zuiden van Friesland en noordwesten van Overijssel, wordt het beheer veelal gericht speciaal op deze vlinder. Ook wordt er leefgebied hersteld om de populaties voldoende mogelijkheden te geven zich te handhaven en uit te breiden. Zo is er in de Rottige Meente, de enige Friese vliegplek van de grote vuurvlieder, gewerkt om de verbossing van delen van het gebied te stoppen. Er werd opslag van bomen verwijderd en er werd oud rietland afgeplagd om terug te gaan in het successiestadium. En dit alles om het leefgebied van de vlinder, met als voedselplant waterzuring, maar ook nectarplanten als kattenstaart en koninginnekruid, te herstellen.

Op 21 juli houden we een excursie in het gebied, met als doelsoort de grote vuurvlieder (*Lycaena dispar*, ondersoort “batava”). Of we deze en andere vlinders te zien krijgen hangt natuurlijk in grote mate af van het weer. Mochten de omstandigheden overdag tegenvallen dan hopen we op goede nachtvliederwaarnemingen, want ook ’s avonds willen we inventariseren met de lamp en het laken.

Er is vergunning aangevraagd bij Staatsbosbeheer en die is toegezegd. Ook is er overleg geweest over de te bezoeken locatie. In eerste instantie zullen we kijken in het gebied waar de vlinder het meest voorkomt. Als er daarna nog tijd over is dan kunnen we nog een ander deel van het gebied bezoeken, waar de vlinder ook vliegt, maar in kleinere aantallen.

Uiteraard kijken we niet alleen uit naar de grote vuurvlieder, maar ook naar andere soorten. In een deel van het gebied waar we gaan kijken zit ook de zilveren maan (*Boloria selene*). En heel stiekem denk ik ook een beetje aan de grote weerschijnvlinder (*Apatura iris*). Het is een slechts een kilometer of 7-8 naar de vliegplek in de Lindevallei. Er moeten toch een paar vlinders zijn geweest die de oversteek via de Linde hebben weten te maken.....!

’s Avonds: tijdens de middagexcursie wordt gekeken waar we ’s avonds goede plekken kunnen vinden om het laken en de lamp neer te zetten.

Contactpersoon: Gerrit Tuinstra, 0512-518246 of 06-13684171.

Zaterdag 4 augustus 2012: Excursie Schaopedobbe bij Elsloo. Middag- en avondexcursie. Aanvang: 13.30 uur(!).

Duur: middagexcursie tot circa 17.00 uur; avondexcursie van 19.00 uur tot na middernacht.

Plaats van samenkomst: Aan de zuidkant van het terrein, vanaf de Kloosterweg. Deze weg loopt van Appelscha (kruispunt Terwisscha) in westelijke richting naar Elsloo (of andersom natuurlijk van Elsloo richting Appelscha). Een zijweggetje hiervan (in een scherpe bocht gelegen in kilometerhok 214-551 vlakbij een grote boerderij) is een zandweg die door het bos in noordelijke richting naar het gebied van de Schaopedobbe leidt (ongeveer 200 meter). Aan het eind van deze zandweg (tevens de ingang van de Schaopedobbe) kan men de auto parkeren. Helaas is daar

niet zoveel ruimte voor, maar een plekje is vast wel te vinden. Wellicht even de kaart ter hand nemen voor de juiste plaatsbepaling van het gebied en de route er naar toe.

Het gebied ligt ten oosten van Elsloo. Atlasblad 134 van de Grote Provinciale Atlas Friesland (Wolters-Noorhoff) en atlasblad 40 (uurhok 11-57) van de Topografische Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland (Vogelbescherming Nederland). Amersfoortcoördinaten 213-551.

Het gebied is eigendom van It Fryske Gea en bestaat uit heideterreinen met vennen, een zandverstuiving, naald- en loofbos, boomgroepen, schrale en bloemrijke graslandjes. Het is een belangrijk vogel-, reptielen-, amfibieën- en insectengebied met een grootte van 66 hectare. Ook groeien er bijzondere planten, zoals Valkruid, Wilde tijm, Liggende vleugeltjesbloem. Het natuurterrein staat bekend om de “Dobbe” (de Schapepoel), een op een “fort” gelegen heideven, dat vroeger gebruikt werd om schapen te wassen voor het scheren. Er liggen twee van deze “forten”: hoge, geaccidenteerde zandheuvels met een begroeiing van kraai- en struikheide. Het gebied kent een afwisseling van vooral droge, maar ook natte biotopen. In de Schapepoel groeit de Snavelzegge, de Waternavel, de Wateraardbei en de Drijvende waterweegbree. De insectenfauna is er indrukwekkend. Zo’n 25 soorten dagvlinders komen er voor. Tijdens de excursie moeten we alert zijn op de aanwezigheid van de Heivlinder, de Kommavlinder, de Eikenpage en de Bruine vuurvlinder. Wat de nachtvlinders betreft, moeten we maar afwachten wat voor moois we zullen aantreffen.

Contactpersoon voor deze excursie: Gerard Bergsma (Tel. 0516 - 432414 of mobiel: 0610339230)

Zaterdag 6 oktober 2012: Excursie bladmijnen en onderzoek biodiversiteit in het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. Start om 11.00 uur.

In het najaar willen we zoals gebruikelijk een excursie houden, speciaal voor het zoeken naar bladmijnen. De precieze locatie is nog niet bekend (wordt t.z.t. bekend gemaakt via de website), maar die zal ergens in de Noordelijke Friese Wouden liggen. En daar is een speciale aanleiding voor.

De “Noardlike Fryske Wâlden” (NFW) is een van de twintig Nationale Landschappen in Nederland. Nationale Landschappen zijn “échte Nederlandse landschappen. Ze hebben elk een unieke combinatie van cultuurhistorische en natuurlijke elementen en vertellen daarmee het verhaal van het Nederlandse landschap”, aldus de website www.nationalelandschappen.nl. Het nationale landschap NFW ligt ruwweg tussen Drachten en Dokkum, Giekerk en Surhuizum. Het gebied is aangewezen als Nationaal Landschap vanwege het zeer kleinschalige landschap, dat gevormd wordt door kleine en veelal smalle percelen (lengte-breedteverhouding van 3:1 tot 5:1), met de vele daarlangs en tussen liggende kleine landschapselementen. Het zijn vooral lijnvormige elementen zoals elzensingels en

houtwallen. Karakteristieke houtwalgebieden liggen rondom Oostermeer, Jistrum en Twijzel. De daaromheen en iets lager liggende gebieden worden juist gekenmerkt door de aanwezigheid van elzensingels. Verspreid door het gehele gebied liggen andere soorten landschapselementen als heggen, hagen, (hakhout)bosjes, alsmede vele (drink)poelen en grotere wateren zoals vennen en pingoruïnes. De NFW is het meest kleinschalige gebied van heel Nederland en ook het best bewaard gebleven, nadat de vroegere functies van de landschapselementen (zoals veekering en houtvoorziening) veelal verloren zijn gegaan. Tegenwoordig hebben de elementen vooral een hoge landschappelijke en ecologische, maar ook cultuurhistorische en recreatieve waarde. Verreweg het grootste deel van het grondgebied van de NFW is in agrarisch eigendom en beheer. Dat maakt ook dat het landschap onder druk is komen te staan bij het verdwijnen van de oorspronkelijke functies van de landschapselementen en het grootschaliger worden van de landbouw.

Dat het gebied waardevol is voor een grote diversiteit aan flora en fauna is wel duidelijk. Veel vogelsoorten vinden een geschikte broedplaats in de houtwallen, anderen overwinteren alleen in het gebied. Denk bijvoorbeeld aan de duizenden koperwieken en kramsvogels, maar ook veel vinkachtigen, bijvoorbeeld de sijsjes die zich in het najaar massaal voeden met de zaden uit de elzenproppen! Groepen van honderden vogels zijn geen uitzondering! Maar ook amfibieën, kleine en grotere zoogdieren zoals ree, kleine marterachtigen als bunzing en wezel, egel en verschillende soorten vleermuizen, vinden een geschikt leefgebied in het kleinschalige landschap. Ze kunnen in en in de beschutting van de houtwallen en singels foerageren, migreren en overwinteren.

Het gebied is ook voor insecten erg interessant. De landschapselementen hebben een gevarieerde begroeiing met grassen, kruiden, struiken en bomen. Op de schrale wallichamen van de houtwallen groeit dikwijls een bijzondere vegetatie met bv. reukgras, muizeoor, schapezuring, struikheide en varens zoals eikvaren en dubbelloof. In de struiklaag worden op bepaalde plekken bijzondere soorten aangetroffen zoals verschillende rozensoorten (hondsroos, maar ook de veel minder algemene viltroos) en Gelderse roos. En een gevarieerde begroeiing vormt een goede basis voor een gevarieerde entomofauna. Dat het gebied rijk is aan insecten, kan wel gesteld worden. Maar dit is in feite een aanname. In het gebied is nog maar weinig onderzoek gedaan naar insecten.

In 2012 wordt een onderzoek uitgevoerd naar de biodiversiteit van het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. In het project, dat onder verantwoordelijkheid van de NFW, de koepelorganisatie van de in het gebied aanwezige agrarische natuurverenigingen, uitgevoerd wordt, in samenwerking met Altenburg & Wymenga en Landschapsbeheer Friesland, is gericht op het vastleggen en monitoren van de biodiversiteit in de Noardlike Fryske Wâlden.

In het project zal gekeken worden naar een scala aan flora & fauna, waaronder (broed)vogels, kleine marterachtigen, vleermuizen en insecten. Het is de bedoeling

om – bij deze laatste groep – vooral te kijken naar loopkevers. Maar daarnaast willen we ook naar andere groepen kijken zoals (zweef)vliegen, bijen en wespen, libellen en natuurlijk de dag- en nachtvlinders. Hiervoor zijn we op zoek naar mensen die voor hun eigen insectengroep mee willen doen aan het onderzoek. Het hoeft hierbij niet persé te gaan om het structureel vastleggen en monitoren, maar vooral ook om het verkrijgen van inzicht in de aanwezige soorten, dus de biodiversiteit.

Mensen die belangstelling hebben om mee te doen kunnen zich melden bij Landschapsbeheer Friesland (g.tuinstra@landschapsbeheerfriesland.nl, 0512-383800 of 06-13684171).

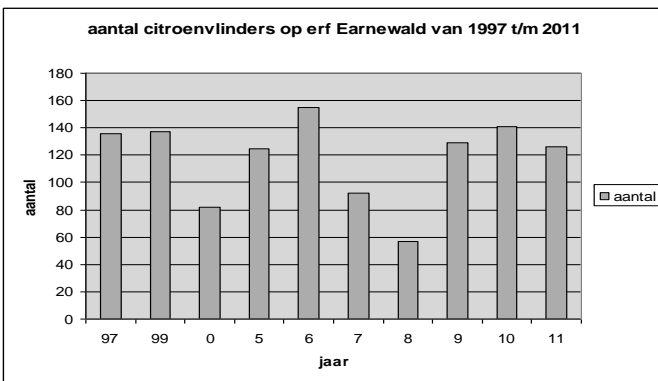
Tot slot nog even over de bladmijnenexcursie van 6 oktober; we hopen dat deze excursie een goede indruk zal geven van de in het gebied aanwezige bladminerende vlindersoorten. Hoe meer ogen, hoe meer mijnen zullen worden gevonden! Contactpersoon: Gerrit Tuinstra, 0512-518246 of 06-13684171.

Negen jaar onderzoek Citroenvlinder John Boosman

John doet op zijn erf al geruime tijd onderzoek naar het gedrag van de Citroenvlinder. Voorafgaande had hij zich twee vragen gesteld.

Vraag 1: Is er op mijn erf verschil tussen het aantal voorjaarscitroenvlinders (april tot en met juni) en zomercitroenvlinders? Is dit landelijk ook zo?

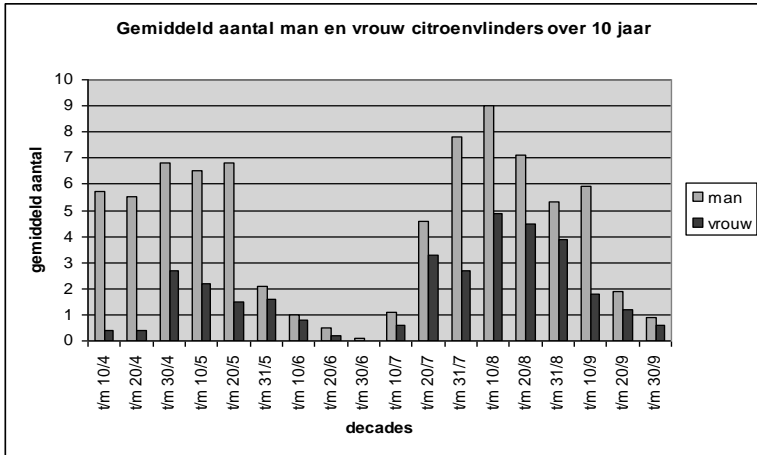
Vraag 2: Speelt de Citroenvlinder verstoppertje in juni?

De Citroenvlinder behoort tot de familie van de witjes (Pieridae). Het is een algemene standvlinder in Nederland. Habitat: zonnige plaatsen in open bos, langs bosranden in parken en tuinen. Waardplanten: sporkehout en wegedoorn: jonge struiken op open zonnige plaatsen.

Vliegtijd: eind juni – begin oktober. En na overwintering van begin februari – begin juni.

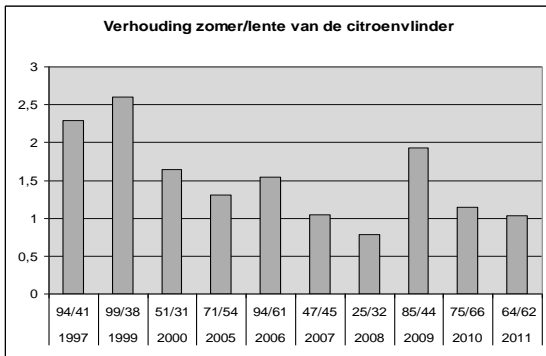
Levenscyclus: **ei**: half april - midden juni; **rups**: begin mei – eind juli; **pop**: half mei - half augustus. De soort overwintert als vlinder in struikgewas of dichte graspollen. De paring vindt in het voorjaar plaats.

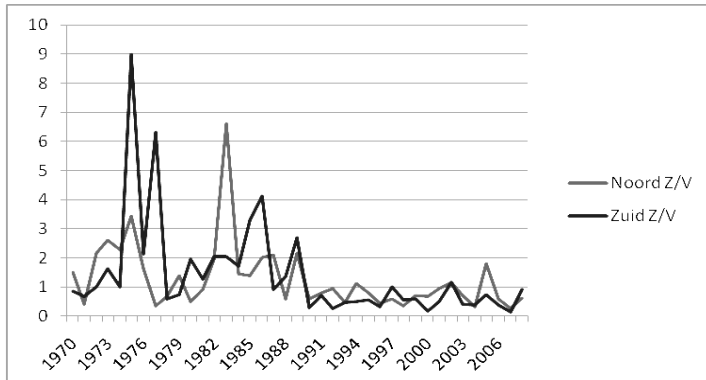
Bovenstaande grafiek geeft de gemiddelde frequentieverschillen per decade (reeks van 10 dagen) aan tussen vrouwtjes en mannetjes gedurende 10 jaar waarnemingen op mijn erf.

Vraag: komt de zomervlinder/lentevlinder verhouding op mijn erf overeen met die van de landelijke? (De zomervlinders worden geteld vanaf 1 juli en de lentevlinders van 1 april t/m juni).

Onderstaande grafiek geeft de verdeling weer in mijn tuin.

Volgens onderstaande grafiek van de Vlinderstichting is de landelijke verhouding zomervlinder/lentevlinder vanaf 1991 overwegend <1. Dat betekent dat er landelijk in die jaren meer lentevlinders dan zomervlinders zijn waargenomen.

Discussie:

Er worden landelijk steeds minder citroenvlinders in de zomer *gezien*, inmiddels 70% minder dan aan het begin van de jaren negentig.

Het lijkt aannemelijk dat de citroenvlinder bij ons weliswaar is achteruitgegaan, maar dat hij ook zijn levenswijze heeft aangepast en steeds vaker kort na het uit de pop komen gaat overzomereren, aldus de Vlinderstichting.

Stelling:

Als het aantal citroenvlinders in elk voorjaar groter is dan het zomeraantal, dan raakt het aantal vlinders in een neerwaartse spiraal; immers elke nieuwe aanwas wordt dan in toekomstige zomers minder. Gezien de landelijke trend is dat niet waarschijnlijk en lijkt het aantal waargenomen vlinders in de zomer een waarnemingseffect te zijn. Bij slecht weer zie je ze niet, maar zijn ze er wel.

Vraag: waarom zien we 's zomers meer vrouwtjes en zelfs meer, dan we naar verhouding in de lente waarnemen?

Antwoord: beide geslachten zijn in de zomer niet sexueel actief.

Ze hoeven eigenlijk alleen maar wat rond te hangen, eens wat te drinken en een goede overwinteringsplek te zoeken.

In het voorjaar is er werk aan de winkel. Mannetjes moeten rondvliegen op zoek naar vrouwtjes, die na de paring eitjes leggen.

De vrouwtjes vallen na de paring in het voorjaar veel minder op dan de mannetjes, want zij trekken zich terug in de voortplantingsbiotopen.

Lampropteryx suffumata
(fraaie walstrospanner).

Hyles gallii
(walstropijlstaart)

Apotomis infida

Foto's:
Andy Saunders

Rupsen en vlinders van het Eikenblad
(*Gastropacha quercifolia*)

Foto's:
Judith Bouma

Pyrausta despicata
(weegbreemot)
Foto: Gerard Bergsma

Athetis pallustris (moerasspirea-uil)
Foto: Gerrit Tuinstra

Perizoma bifaciata (donkere
ogentrootspanner) Foto: Gerrit Tuinstra

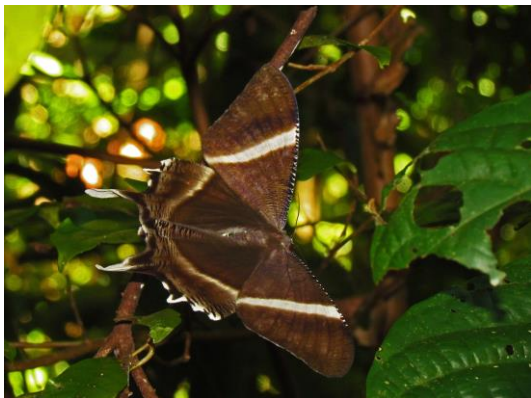

Mythimna obsoleta (gestreepte rietuil)
Foto: Andy Saunders

Graphiphora augur (dubbelpijl-uil)
foto: Andy Saunders

Enkele nachtvlinders uit Papua

Uraniidae:
Lyssa toxopeusi

Erebidae: *Utetheisa lotrix*

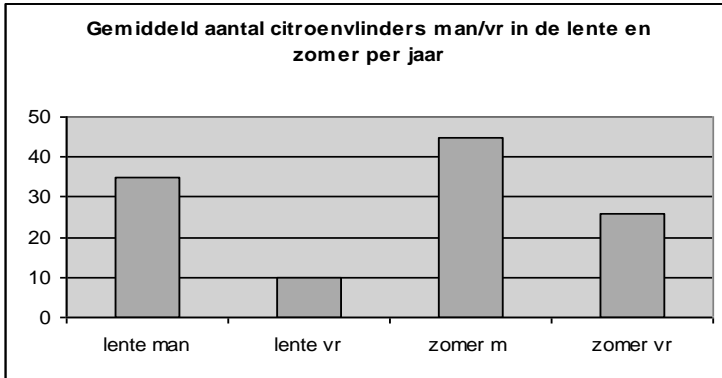
Erebidae :
Cocytia durvillei

Uraniidae : *Micronia justaria*

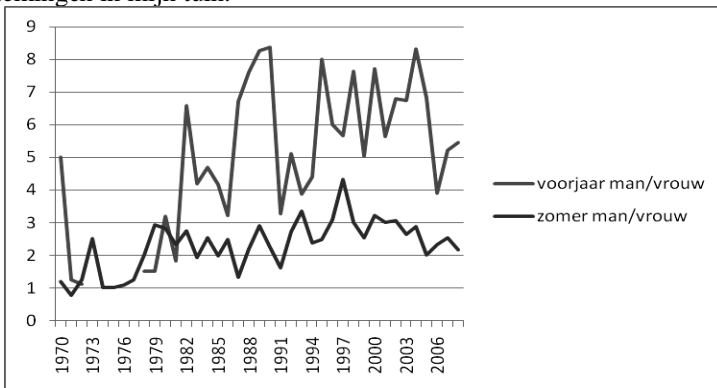
Foto's : Siep Sinnema

Ook de man/vrouw verhouding bleek interessant: in de lente was die verhouding bij mij op het erf in 10 jaren gemiddeld 3,75 en in de zomer 1,79. Gemiddeld vlogen er in de lente 35 mannetjes tegen 10 vrouwtjes; in de zomer gemiddeld 45 mannetjes tegen 26 vrouwtjes.

Vraag: hoe is het landelijk gemiddelde van de man/vrouw verhouding in de lente en de zomer?

Antwoord: Onderstaande grafiek geeft het landelijke gemiddelde aan. In de zomer zijn meer vrouwtjes gezien dan in de lente. Dit komt overeen met de waarnemingen in mijn tuin.

Discussie over de “zomerslaap” van de citroenvlinder.

Vast staat dat er in juni geen tot zeer weinig citroenvlinders worden waargenomen. Gaan ze gewoon dood of houden ze zomerrust? Dat is niet zeker. De nieuwe generatie vliegt vanaf 6 juli.

Volgens “Bink” proberen de vlinders deze tijd te overbruggen waarin te weinig voedsel is, of waarin het te warm is!

Deze conclusie is niet waarschijnlijk, want in mijn tuin staan in juni zeer veel planten in bloei, en in juli en augustus is de gemiddelde temperatuur veel hoger dan in juni.

Ik heb geprobeerd erachter te komen door vlinders in het voorjaar te merken om die dan in juli weer terug te vangen. Van de 62 vlinders die in de voorjaren (tot en met juni) van 2010 en 2011 door mij werden gemerkt, zijn er slechts 9 terug gezien, maar helaas *niet* in juli. Zie onderstaande tabel.

• datum	aantal	ongemerkt	gemerkt	gemerkt teruggevangen
• tot10/4	23	5	16	2
• tot20/4	25	12	11	2
• tot30/4	16	16	0	0
• tot10/5	14	10	4	0
• tot20/5	18	5	12	1
• tot31/5	20	5	12	3
• tot10/6	7	0	6	1
• tot20/6	1	0	1	0
• tot30/6	1	1	0	0
• tot10/7	2	2	0	0
• tot20/7	14	14	0	0
• tot31/7	12	12	0	0
• tot10/8	26	26	0	0
• tot20/8	48	48	0	0
• tot31/8	12	12	0	0
• tot10/9	15	15	0	0
• tot20/9	3	3	0	0
• tot30/9	3	3	0	0
• totaal	260	189	62	9

Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga Andy Saunders

In 2011 heb ik 4 nieuwe soorten macronachtvlinders in St. Nicolaasga gevangen.

***Lampropteryx suffumata* (fraaie walstrospanner).**

Op 30 april tijdens een wandeling langs het fietspad in het Vegilinbos zag ik een nachtvlinder zittend op een blad. Ondanks het niet hebben van een vlindernet, ben ik er zorgvuldig in geslaagd om de vlinder in een plastic pot te krijgen. Ik was blij te zien dat de vlinder een *Lampropteryx suffumata* was, een schaarse nachtvlinder hier in Nederland. (foto blzd. 17)

***Hypena rostralis* (hopsnuituil)**

Toen ik op 30 mei thuis kwam na het werk zat de lichtval vol met vlinders. Ik had op dat moment niet veel tijd dus stopte ik de vlinders die ik niet meteen kon

determineren in de koelkast. Later op de avond zag ik dat in één pot de vlinder *Hypena rostralis* zat. Een nieuwe macronachtvlinder voor St.Nicolaasga.

***Hyles gallii* (walstropijlstaart)**

Ik was blij om op 7 augustus de prachtige *Hyles gallii* in mijn lichtval te vinden. Ik heb begrepen dat 2011 een zeer goed jaar was voor deze nachtvlinder. (foto blz. 17).

***Amphipyra berbera* (schijn-piramidevlinder)**

Op 20 augustus had ik besloten om mijn lichtval in het midden van het Wilhelminaoordbos hier in St.Nicolaasga te plaatsen. In de ochtend had ik drie *Amphipyra* nachtvlinders in de val. Ik had gekozen om een nieuwe methode te gebruiken om het verschil tussen *Amphipyra pyramidea* en *Amphipyra berbera* te vinden, kijkend naar de palpen. Tot mijn vreugde vond ik dat ik 2x *Amphipyra pyramidea* en 1x *Amphipyra berbera* had, dus *Amphipyra berbera* is een nieuwe soort voor St.Nicolaasga.

Bijzondere Micronachtvlinder.

Op 25 mei plaatste ik mijn lichtval in de achtertuin hier in St.Nicolaasga. Er was een bladroller die ik niet kon determineren. Ik stuurde de bladroller naar Tymo Muus voor hulp. Tymo maakte een genitaalpreparaat van de vlinder en vond dat het *Apotomis infida* was. Dit is een zeer schaarse bladroller hier in Nederland.

Determinatiedag 14 januari 2012 Jannie Sinnema

Zoals ieder jaar waren Joop Kuchlein en Leo Bot present op de determinatiedag in Hemrik om de moeilijk te determineren microvlinders op naam te brengen. Gerrit Tuinstra had de beamer en een extra binoculair mee. Ook had hij veel microvlinders mee, waarvan hij zelf de meeste al van een naam had voorzien. Hij liet nu zijn determinaties controleren. Philip Zeinstra had een bak vol met vooral microvlinders mee. Aan het eind van de dag waren de vlinders bijna allemaal gedetermineerd. De microvlinders, waarvan het genitaal nader moest worden bekeken, nam Leo voor verder onderzoek mee naar huis op Terschelling. Ook Andy Saunders en Gerard Bergsma hadden enkele vlinders mee om uit te zoeken.

Hessel Hoornveld jr. had enkele digitale foto's mee die met behulp van de beamer op de muur werden geprojecteerd. Gezamenlijk probeerden de aanwezigen de vlinders te herkennen. De opname van een zakje van een Coleophoor, waarbij je de larve kon zien, was heel mooi. Helaas wist Hessel niet meer waarop hij het zakje had gevonden. Daarom ook werd er geen naam aan deze microvlindersoort gegeven.

Kees Smit was enkele dagen eerder met foto's in Hemrik geweest. De moeilijke soorten die Siep en Jannie toen niet of niet met zekerheid konden benoemen, bekeken we op deze dag ook. We zagen onder meer een foto van de zeldzame bleke grasworteluil (*Apamea lithoxylaea*) van 28 juni 2011 bij een

buitenlamp in Dokkum. De determinatie van *Eupithecia pusillata* lieten we ook verifiëren via de mail door Rob de Vos.

Met de lunch was het gezellig praten. Gerrit vertelde dat op oudejaarsavond (2011) hij buiten bij de schuur de bijzondere zwartvlekwinteruil (*Conistra rubiginosa*) had waargenomen. Op 13 november 2010 had Kees Smit ook al deze uil bij de buitenlamp in Dokkum op de foto gezet.

Zwartvlekwinteruil (*Conistra rubiginosa*)
foto Kees Smit

Bleke grasworteluil (*Apamea lithoxyloae*)
foto Kees Smit

De meegenomen macrovlinders *Acrionicta psi/tridens*, *Mesapamea didyma/secalis* en *Amphipoea fucosa/lucens/oculea* en enkele *Eupithecia*'s zullen later in de week erna door genitaalonderzoek door Jannie op naam worden gebracht. We kunnen terugkijken op een leerzame en gezellige determinatiedag.

Het zeer zeldzame Eikenblad Judith Bouma

Onder de leden van de Vlinderwerkgroep Friesland is het merendeel "nachtvlinderaar", uiteraard vaak naast het dagvlinderen. Vol verbazing hoor ik de nachtvlinderaars soms aan. Dat ene kleine macrovlindertje, zeldzaam of niet, de Latijnse naam wordt als vanzelfsprekend uit de mouw geschud. Nederlandse namen worden niet gebruikt om de simpele reden dat ze die gewoon niet hebben. Het gaat om duizenden nachtvlinders van microscopisch klein tot enorme

exemplaren zoals veel mensen ze nooit zagen. Daarentegen zijn de dagvlinders in aantal bijna lachwekkend zo weinig, en dan nog zijn de blauwtjes soms erg lastig uit elkaar te houden. Als ik dan de nachtvlindertjes zie die in mijn ogen zo enorm veel op elkaar lijken, respect ...

Het nachtvlinderen is toch een hele andere discipline in de vlinderwereld en helaas weinig bekend bij de overgrote meerderheid van de bevolking. De (landelijke) nachtvlindernachten worden steeds beter bezocht, er gaat een wereld open voor velen. Vooral de pijlstaarten stelen de show. De nachtvlinders die bij mij de show stelen zijn de rupsen van de nachtvlinders. Geen lampen nodig, geen witte lakens en geen generatoren. Wel een frisse kijk in de struikjes, op boompjes en in planten. In het Fochteloërveen liep ik “vroeger” voorbij aan de rupsen, sterker nog, ik zag ze gewoon niet eens. Met het meer bezoeken van het veen kwamen details tevoorschijn, waaronder de rupsen. Maar na een excursie van de vlinderwerkgroep viel ik van de ene in de andere verbazing. De rupsen werd ik op gewezen en sindsdien is mijn zoekbeeld ook veranderd. Nu zie ik ook rupsen met mijn rondje veen. De eerste rups die werkelijk indruk maakte was de rups van het Eikenblad (*Gastropacha quercifolia*), een joekel zoals ik nooit eerder zag! Een kleine tien centimeter en een erg druk getekend beest. (foto blzd. 18)

Sindsdien “heb ik wat” met de Eikenbladrupsen, erg indrukwekkend. Ook in de winter wil ik er weleens eentje aantreffen op een takje, maar hier gaat het zoeken naar een speld in een hooiwagen zeker op. De rupsen leven van september tot juni. In de winter zijn ze erg klein, pas in het voorjaar gaat de ontwikkeling verder. De camouflage is geweldig van zowel de rups, in alle stadia, als de vlinder. Het uiterlijk van de rups kan erg variëren, na elke vervelling is het toch weer een andere rups om te zien. De enige duidelijke herkenning zijn bij het tweede en derde segment de blauwzwarte dwarslijnen. De rupsen zijn van lichtbruin tot druk gespikkeld met witte en rode kleuren op een ook gespikkelde zwarte basis en kunnen tot een centimeter of acht worden. Sinds mijn eerste waarneming van deze zeer zeldzame soort ben ik er meer en meer op gaan letten. In de negen jaar dat ik nu monitoor in het veen, zie ik ze in aantal snel teruglopen. Niet dat het vol zat, maar meerdere Eikenbladrupsen op een dag was geen uitzondering.

De laatste jaren zie ik er weleens één, dit jaar tot mijn grote spijt zelfs niet eentje! Vooral op de jonge Wilgjes, Lijsterbes en de jonge Vuilboompjes (Sporkehout) tref ik ze aan. Helaas moeten veel bomen plaatsmaken voor hoogveenmossen en daar horen de veel vocht opnemende bomen niet thuis. Tot mijn spijt kent de Natura2000 rode lijst soort geen nachtvlinders en dus tellen ze simpelweg niet mee. Alleen al voor de Eikenbladeren zouden er zeker veel jonge boompjes moeten blijven staan, want ze kunnen dan niet “lijstwaardig” zijn, maar zeer zeldzaam zijn ze zeker!

Zodra de verpopping heeft plaatsgevonden komt er een pracht van een nachtvlinder tevoorschijn, eveneens gecamoufleerd. In rust zittend op een takje

lijkt het op een paar dode eikenblaadjes, waaraan deze dan ook zijn naam te danken heeft. De rupsen zijn enorm, maar de vlinders kunnen ook groot zijn. De voorvleugel wijdte kan variëren van zo'n 30 tot ongeveer 80 mm. Het vrouwtje kan zelfs tweemaal zo groot zijn als het mannetje. De vlinders zijn bruin met een geschubde rand. (foto blz. 18)

Ik trof ze een keer parend aan, een heel bijzonder moment. Sowieso omdat de vlinders nauwelijks overdag waar te nemen zijn, laat staan parend ... (Foto blz 18). De vlinders leven maar een hele korte periode omdat ze geen voedsel tot zich nemen.

Misschien dat ik dit jaar toch eens een dag ga besteden aan de zoektocht van de rupsen van het Eikenblad, ze zijn bijzonder, zeer zeldzaam en geven mij toch net even dat “juich” gevoel. Heel bijzonder zo'n ontmoeting, althans voor mij ...

**Bron kaartje:
De Vlinderstichting/Vlindernet**

Inventarisatie nachtvlinders in Eendenkooi Ulesprong door Andy Saunders. tekst: Gerrit Tuinstra

Het Tjeukemeer is bij de meeste mensen goed bekend. Het is zelfs een van de Friese meren die ook veel niet-Friezen wel kennen. De bekendheid van het meer, met op de oevers smalle of hier en daar wat bredere natuurgronden, heeft onder andere te maken met de grote afmetingen. De grootste lengte en breedte bedragen ongeveer 7 en 4 kilometer! Het gebied maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur.

Maar wat veel mensen niet weten is de aanwezigheid van een eendenkooi, op de noordelijke oever van het meer. De kooi ligt even ten noordoosten van de afrit Sint Nicolaasga, aan de oostzijde van de A6. Vanaf de weg is de kooi niet als zodanig herkenbaar. Het om de kooiplas liggende bos is het enige wat op afstand zichtbaar is. De kooi ligt in het eveneens van Staatsbosbeheer zijnde natuurgebied wat ook wel bekend staat als Ulesprong. Het gebied bestaat uit water, (ruige) graslanden en delen met moerasachtige vegetaties. De eendenkooi zelf bestaat uit

een kooiplas met daarin een eiland gelegen, omringd door het kooibos, bestaande uit verschillende soorten struiken en bomen.

In 2006 is Andy Saunders begonnen met het inventariseren van vlinders in de eendenkooi. Zijn aandacht gaat in het bijzonder uit naar de macro-nachtvlinders, maar daarnaast wordt er ook gekeken naar dagvlinders en micro's. Een ander gebied waarin Andy actief is geweest is de Teroelster Sipen, een laaggelegen moeras- en rietlandgebied van It Fryske Gea. Dit artikel gaat echter uitsluitend over de eendenkooi en geeft de resultaten van de inventarisatie tot nu toe weer.

Methode

Bij de inventarisatie van nachtvlinders wordt door Andy vooral gebruik gemaakt van de nachtvlinderval. Het is een val met een blacklight die weinig licht verspreidt, maar die wel erg in trek is bij nachtvlinders. De val wordt op goede avonden geplaatst en de volgende ochtend vroeg opgehaald, waarbij de vangsten worden bekeken. Een enkele keer is Andy met een grotere lamp en laken in het gebied geweest en daarnaast heeft hij met regelmaat overdag en 's avonds gekeken naar vooral dagvlinders en micro's.

In 2006 werd begonnen met de inventarisatie en in dat jaar, alsmede in 2007 en 2008 werd het gebied jaarlijks zo'n 10 keer bezocht. De laatste jaren is het gebied minder frequent bezocht. Tot en met 2011 werd aan het gebied in totaal 39 keer een bezoek gebracht.

De maanden mei, juni, juli en september zijn tot nu toe het best onderzocht, met ieder 8 of 9 bezoeken. In de maanden april, augustus en oktober werd het gebied minder frequent bezocht. Omdat vooral augustus ook een goede periode is voor het waarnemen van nachtvlinders, is het de moeite waard in de toekomst het gebied in ieder geval in deze maand nog een paar keer te bezoeken.

Waarnemingen

Alle waarnemingen die gedaan zijn in de eendenkooi, zijn door Andy digitaal verwerkt, in een tabel. De tabel bestaat tot nu toe uit 574 records, waarbij een record een waarneming van een soort op een bepaalde datum is. Het grootste deel van deze records (511 stuks) bestaat uit waarnemingen op licht, in de val of op het laken. De overige waarnemingen betreffen zichtwaarnemingen en netvangsten. Eén record betreft de waarneming van de wilgenwespvliinder (*Synanthedon formicaeformis*), waarvan op 27 juni 2008 6 exemplaren werden gelokt met behulp van een feromoon. Het heeft Andy veel moeite gekost om de vlinder te zien te krijgen, maar uiteindelijk is het toch gelukt!

Dagvlinders

Het aantal dagvlinderwaarnemingen is beperkt. Enerzijds omdat er niet specifiek naar gekeken is, anderzijds omdat het gebied door de ligging en aanwezige vegetatie natuurlijk niet vergeleken kan worden met bv. de heide- en bosgebieden in andere delen van Friesland. Er werden 10 soorten dagvlinders gezien waaronder

de kleine vuurvliinder (*Lycaena phlaeas*), het hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*) en de argusvliinder (*Lasiommata megera*). Ook werd het boomblauwtje (*Celastrina argiolus*) gezien en in 2007 verschillende exemplaren van de distelvlinder (*Vanessa cardui*).

Micro-nachtvlinders

Het beeld van de in het gebied aanwezige micro's is ongetwijfeld nog lang niet volledig. Dit zal onder andere te maken hebben met het gebruik van de vlinderdval met blacklight, die minder micro's zal aantrekken dan macro's.

De meest waargenomen micro is *Bactra lancealana* (een bladroller), met zo'n 90 exemplaren. De meeste vlinders werden in de avond waargenomen of gevangen met het net, maar de vlinder kwam ook op licht.

Het is niet verwonderlijk dat bepaalde soorten in verhouding veel werden gezien. Soorten als *Calamotropha paludella*, *Chilo phragmitella*, *Schoenobius gigantella* en *S. forficella* komen juist voor in vochtige gebieden, met voedselplanten als riet, liesgras, zeggen en lisdodde. Ook het waterlelielotje (*Elophila nymphaeata*), kroosvlindertje (*Cataclysta lemnata*) alsmede *Parapoynx stratiotata* zijn natuurlijk soorten die veel in natte terreinen voorkomen.

Bijzonderheden onder de micro's zijn *Agonopterix yeatiana* (met verschillende schermbloemigen als voedselplant) en *Sciota hostilis* (voedselplant populier). Het totaal aantal tot nu toe waargenomen soorten micro's bedraagt 40!

Macro-nachtvlinders

Het aantal waarnemingen van macro's is groter. Hoewel ook hier de teller nog niet op z'n top zal staan, bedraagt het aantal waargenomen soorten inmiddels 138! Zoals eerder geschreven kan het aantal soorten waarschijnlijk vergroot worden door een aantal keer in augustus te inventariseren. Maar ook het voor- en najaar kunnen nog verschillende soorten opleveren die nog niet gezien zijn.

138 soorten dus, verdeeld over 12 verschillende families. De verdeling van het aantal soorten over de verschillende families is als volgt:

• Cossidae	houtboorders	1 soort	1%
• Lasiocampidae	spinners	1 soort	1%
• Sesiidae	wespsvlinders	1 soort	1%
• Limacodidae	slakrupsen	1 soort	1%
• Nolidae	visstaartjes	1 soort	1%
• Lymantriidae	donsvlinders	2 soorten	1%
• Sphingidae	pijlstaarte	3 soorten	2%
• Drepanidae	eenstaarten	5 soorten	4%
• Notodontidae	tandvlinders	7 soorten	5%
• Arctiidae	beervlinders	10 soorten	7%
• Geometridae	spanners	38 soorten	38%
• Noctuidae	uilen	68 soorten	68%

Meer dan de helft van de waargenomen macro's bestaat uit uilen (*Noctuidae*), wat te verwachten is in een gebied als dit, met in verhouding vrij weinig bos. Iets meer dan een kwart bestaat uit spanners (*Geometridae*) en bijna een kwart van de vlinders bestaat uit de andere 10 families. Van deze kleinere families vormt de familie van de beervlinders (*Arctiidae*) de belangrijkste. Van deze familie werden 10 soorten gezien, waarvan de witte tijger (*Spilosoma lubricipeda*) en de kleine beer (*Phragmatobia fuliginosa*) de algemeenste waren. Het beertje *Pelosia muscerda*, algemeen in heel Nederland en voorkomend in uiteenlopende biotopen, werd een aantal keer gezien, maar ook de veel minder voorkomende *P. obtusa*. Juist deze laatste is weer een kenmerkende soort van vooral nattere gebieden. De beschrijving van het habitat en de voedselplanten van de soort op Vlindernet komt aardig overeen met de omgeving van de eendenkooi: "Habitat: oude dichtbegroeide rietvelden, vaak met hoge kruidenvegetatie en kleine bosjes. "Waardplanten: riet en korstmossen of algen op dood hout en rietstengels." Uiteraard is ook de grote beer (*Arctia caja*) een soort die in het gebied voorkomt, al is de vlinder slechts één keer gezien, op 8 augustus 2008.

De enige vertegenwoordiger uit de familie van de houtboorders (*Cossidae*) is het rietluipaard (*Phragmataecia castaneae*). Opnieuw een kenmerkende soort voor het gebied, waarvan de voedselplant riet is. Van deze vlinder werden maar liefst 44 exemplaren gezien, op 12 verschillende data. Vlindernet: "Een zeldzame soort die in gebieden met veel riet lokaal talrijk kan zijn." Het uiterlijk van deze vlinder is opvallend, met het lange achterlichaam van vooral het vrouwtje.

Twee opvallende soorten spanners die werden waargenomen zijn het bosbesbruintje (*Itame brunneata*) en de pijlkruidspanner (*Perizoma didymata*). Deze laatste is landelijk een vrij zeldzame soort. Het bosbesbruintje was tot voor kort in z'n voorkomen vrijwel beperkt tot de Veluwe. De laatste jaren werd de vlinder in heel Nederland gezien, maar het is niet duidelijk of hij zich buiten de Veluwe ook voortplant.

Een aantal uilen dat vrij kenmerkend is voor vochtige gebieden betreft *Celaena leucostigma* (gele lis-boorder), *Archanara geminipuncta* (gestippelde rietboorder), *A. dissoluta* (geelbruine rietboorder), *A. sparganii* (egelskopboorder) en *Arenostola phragmitidis* (egale rietboorder). Net als bij de eerder genoemde micro's is het niet vreemd dat ook al deze uilen in het gebied voorkomen, vanwege de aanwezigheid van hun voedselplanten.

Van de grasuilen (genus *Mythimna*) werden zes soorten waargenomen. Naast de algemene *M. impura* (stompvleugelgrasuil) werden ook de minder algemene *M. straminea* (spitsvleugelgrasuil) en *M. obsoleta* (gestreepte rietuil) (foto blz. 19) gezien. Bij die zes hoort dan ook de gevlamde rietuil (*Mythimna flammaea*), die eveneens door Andy werd gezien in de eendenkooi. De huidige wetenschappelijke naam van deze in Nederland beslist niet algemene soort is *Senta flammaea*. Het verspreidingsgebied van de vlinder ligt vooral in de lager gelegen delen van Nederland. In verhouding komen vrij veel waarnemingen uit Friesland.

Tot slot wil ik nog twee soorten noemen die de moeite waard zijn om even apart te vermelden. Het gaat om de dubbelpijl-uil (*Graphiphora augur*) (foto blzd. 19) en de plakker (*Lymantria dispar*). De dubbelpijl-uil is beslist geen algemene vlinder in Nederland. Het kaartje op Vlindernet, dat waarnemingen van de vlinder in de periode van 1980 tot september 2011 laat zien, toont in verhouding vrij veel waarnemingen uit het zuiden van Friesland en het noordwesten van Overijssel. Deze vrij forse uil werd door Andy gezien in de eendenkooi op 18 juni en 4 juli 2006.

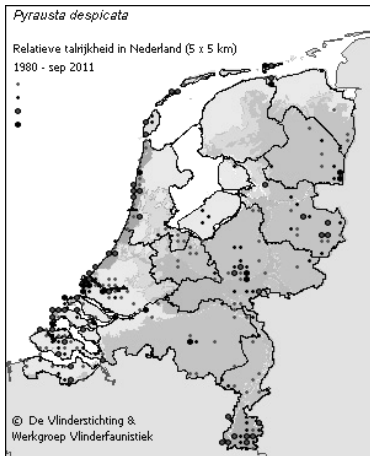
De plakker is in grote delen van Nederland een erg algemene vlinder, die soms in grote aantallen waargenomen wordt, maar juist in het noorden van Nederland veel minder algemeen is. In Friesland wordt de vlinder sporadisch waargenomen. Andy ving op 1 augustus 2011 een exemplaar in de eendenkooi.

Pyrausta despicata – weegbreemot Gerard Bergsma

Op 18 augustus 2011 trof ik tijdens een inventarisatieronde (monitoringroute) op de Schaopedobbe bij Elsloo het dagactieve nachtvlindertje *Pyrausta despicata* aan. (foto blzd. 19).

Het is een lid van de familie van de *Crambidae*, oftewel de *Grasmotten*. Een zusje van deze soort is *Pyrausta aurata* - het *muntyvlindertje*.

Pyrausta despicata is een algemene soort in Nederland met een spanwijdte tussen de 20 en 26 milimeter. Hij komt in elke provincie voor, maar naar het noorden toe in mindere mate. Op een aantal Waddeneilanden is hij ook diverse keren gevonden; echter niet één keer op het vasteland van de provincie Friesland. Dit is dus de eerste waarneming van dit vlindertje op het vasteland van Friesland. Op Schiermonnikoog en in het Groningse deel van het Lauwersmeergebied komt *Pyrausta despicata* gewoon voor (waarnemingen: o.a. Gerrit Tuinstra). De vliegtijd loopt van mei tot half september in twee generaties. De rupsen leven in grote groepen (in een spinsel) aan de basis van bladeren van *Salvia* en Weegbreesoorten, vandaar de Nederlandse naam *weegbreemot*.

West Afrika en de Friese verzamelaars Hein Boersma

Toen in 2005 voor het eerst een lezing werd gehouden voor de Friese Entomologen kon ik niet bedenken dat dit zou leiden naar een flink aantal reizen naar West Afrika in de jaren die zouden volgen. Er werd gereisd naar The Gambia en Senegal, naar Ghana en Togo en ook naar Burkina Faso.

Deelnemers waren: Siep en Jannie Sinnema, Henk en Auke Hunneman, Gerard Bergsma, Gerrit Tuinstra, Wiebe Poppe en Hans Bijl. Verder ging een enkele keer iemand van buiten onze kring mee.

Met name in Ghana werden vele soorten vlinders gevangen. De Ghana-lijst staat nu op een 400 à 500 soorten. Bovendien werden in Burkina Faso en Senegal soorten gevonden die buiten de Sahel habitat amper voorkomen.

Charaxes is een interessant geslacht van dagvlinders. Van dit geslacht zijn inmiddels 35 soorten tijdens onze reizen vastgesteld. Sommige soorten komen uitsluitend voor in de Sahel gebieden andere weer alleen in het regenwoud.

De laatste reis werd gemaakt naar Ghana en Togo met Hans Bijl en Wiebe Poppe. Het was voor mij min of meer onbekend gebied. Ik was er gedurende 40 jaar niet geweest. Met name rond Atakpamé in Togo was dat schrikken. Het bos was volkomen verdwenen. Toch hebben we gedurende deze reis een indrukwekkende lijst van 224 soorten gevangen en dat in ruim twee weken. We kwamen precies op het goede moment. Er stonden nog plassen op de wegen en natuur was volkomen fris. De soorten vlogen net uitgekomen rond. Dat is geluk hebben.

Inmiddels zijn we bezig met reizen te organiseren naar Cameroun en Ghana/Togo. Ook voor Cameroun geldt dat het verkennen is; ik ben er nooit geweest en veel moet in de praktijk worden geleerd.

Inmiddels heeft e.e.a. ook geleid tot het opzetten van een website over de vlinders van West Afrika. U vindt het op www.westafricanlepidoptera.com. Henk en Auke Hunneman zijn hier de initiatiefnemers van.

Met reizen gaan we gewoon door en het doel is dat er in Friesland een groep mensen zal ontstaan die niet meer weg te denken valt bij het verzamelen van gegevens over deze streek.

Charaxes epijasius
Bala, Burkina Faso
Foto: Siep Sinnema

Update inventarisatie nachtvlinders Lauwersoog Gerrit Tuinstra

Sinds 2004 inventariseer ik nachtvlinders in het Lauwersmeergebied, in hoofdzaak in de gebieden ten oosten van het dorp Lauwersoog. Sinds vorig jaar wordt ook het Zoute Kwelgebied (van defensie) bij de inventarisatie betrokken. In dit artikel tje zal ik een korte update geven van de resultaten van het onderzoek.

De inventarisatie wordt in hoofdzaak uitgevoerd met behulp van het laken en de lamp. Voordat de lamp aangezet wordt, wordt dikwijls een wandeling gemaakt ten behoeve van de micro's. Slechts een enkele keer is er gesmeerd. Sinds een paar jaar wordt ik met regelmaat vergezeld door Henk Smit, woonachtig in Lauwersoog. Hij heeft in zijn tuin vaak een lichtval staan en gaat sinds vorig jaar ook met de lamp op pad in het gebied.

In 2011 heb ik 15 keer met licht geïnventariseerd en het totaal aantal avonden waarop met licht geïnventariseerd is bedraagt tot nu toe 77. Niet alleen de lichtvangsten, maar ook de wandelingen leveren ieder jaar verschillende soorten op die niet eerder in het gebied werden gezien. Vanaf 2008 gaat om de volgende aantallen:

- 2008 21 macro's 66 micro's
- 2009 21 macro's 69 micro's
- 2010 14 macro's 60 micro's
- 2011 12 macro's 44 micro's

Maar het wordt natuurlijk steeds moeilijker om nieuwe soorten te zien te krijgen. Vooral wat betreft de macro's zal het maximum zo langzamerhand wel bereikt zijn. Tenminste... aan de hand van een overzicht van de (nog) niet waargenomen soorten heb ik een lijstje gemaakt van soorten die misschien nog te verwachten zijn in het gebied. En die lijst telt nog steeds enkele tientallen soorten.

In 2011 werden de volgende macro's nieuw gezien in het gebied: *Hyles gallii* (walstropijlstaart), *Cyclophora linearia* (gele oogspanner), *Epirrita autumnata* (novemberspanner), *Perizoma bifaciata* (donkere ogentroostspanner), *Parascotia fuliginaria* (paddenstoeluil), *Trisateles emortualis* (geellijnsnuituil), *Elaphria venustula* (gemarmerd heide-uiltje), *Athetis pallustris* (moerasspirea-uil), *Sideridis albicolon* (tandjesuil), *Orthosia miniosa* (eikenvoorjaarsuil), *Cerastis rubricosa* (rode vlekkenuil) en *Lymantria monacha* (nonvlinder).

Onder deze soorten zitten een aantal (landelijke) bijzonderheden, zoals *P. bifaciata* en *A. pallustris* (foto's blz. 19), maar verschillende andere soorten zijn dat zeker niet, zoals *C. linearia*, *T. emortualis*, *C. rubricosa* en *L. monacha*. In zuidoost Friesland bijvoorbeeld zijn dit allen algemeen voorkomende soorten.

E. autumnata is een van de drie soorten herfstspanners (*Epirrita spec.*) die in Nederland voorkomen. Ze zijn op het uiterlijk niet van elkaar te onderscheiden. Om de afzonderlijke soorten vast te kunnen stellen zul je exemplaren moeten verzamelen. Aan de onderzijde van de achterlijfspunt – van de mannetjes – zitten onderscheidende kenmerken die na het ontschubben vrij eenvoudig te zien zijn onder het binoculair. Op 1 november (de laatste datum in het jaar waarop tot nu toe met licht geïnventariseerd werd) heb ik 69 herfstspanners verzameld en later gedetermineerd. Het bleek te gaan om 27 vrouwtjes, 39 mannetjes van *E. dilutata* (herfstspanner) en 3 mannetjes van *E. autumnata*.

Op dezelfde avond werden maar liefst 113 exemplaren van de zwarte herfstspinner (*Poecilocampa populi*) genoteerd! Hieronder bevonden zich 110 mannetjes, die vanaf het aangaan van de lamp (om ongeveer 18.00 uur) tot ongeveer 19.30 uur op het laken verschenen. Ongeveer een uur nadat het laatste mannetje op het laken kwam, dus om ±20.30 uur, verschenen in 5 minuten tijd nog drie vrouwtjes van deze soort.

P. populi werd in voorgaande jaren al vastgesteld, maar *E. autumnata* is de laatste nieuwe soort voor het gebied tot nu toe. En daarmee staat de teller nu in totaal op 764 soorten (376 macro's en 388 micro's)!!

De vijfde expeditie naar Papua Siep Sinnema

Van 23 oktober tot en met 1 december hebben we met een groep insectenmensen een reis gemaakt naar Papua (Indonesie). Het was de vijfde keer dat de Stichting Papua Insects een expeditie organiseerde naar dit gebied, voor Jannie en Siep was het de eerste keer dat ze Papua bezochten. De andere leden van de expeditie waren Rob de Vos, Piet Zumkehr, Gerrit Withaar, Harry Smit en Sandra Lamberts. Dat betekende dat er deskundigen op het gebied van kevers, watermijten, macro-nachtvlinders en micro-nachtvlinders aan de tocht meewerkten. Na een week in de hoofdstad Jayapura zijn we per boot naar Manokwari in de Vogelkop, het westelijke deel van Papua, gevaren (een afstand van ruim 100 km). In de Vogelkop hebben we een tweetal expedities gemaakt in het Arfak-gebergte en een tocht naar Senopi in het Tamrau-gebergte. Dit zijn moeilijk toegankelijke gebieden, waar nog weinig onderzoek had plaats gevonden door de Stichting Papua Insects. Het waren spannende tochten, waarbij met 4WD-auto's over moeilijk begaanbare paden en door rivieren moest worden gereden. In de Papua-dorpjes werden we steeds gastvrij ontvangen en we mochten meestal slapen op de grond in een hut in het dorp. Voor Rob, Piet en wijzelf was natuurlijk het nachtvlinderen de hoofdzaak en dat werd door de dorpsbewoners ook erg interessant gevonden. Jannie en ondergetekende specialiseerden zich op de familie van de Uraniidae. Op blz. 20 vindt u een paar voorbeelden van soorten van die familie. Rob de Vos hield zich speciaal bezig met de familie van de beervlinders (Erebidae, Arctiinae), terwijl Piet

zich vooral bezig hield met de micro's, speciaal de bladrollers. Vooral op avonden, waarop het licht regende, kwamen ontzettend veel nachtvinders op het laken.

Een van de doelen van de Stichting Papua Insects, het inventariseren van de insectenfauna in Papua, kwam dus goed uit de verf. Ook in het tweede doel, het bevorderen van de entomologie ter plekke, is veel tijd gestoken. We hadden veel contact met docenten van de universiteiten van Jayapura (UNCEN) en Manokwari (UNIPA). Er zijn voordrachten gehouden voor biologiestudenten en demonstraties gegeven van de nachtvindervangst; op beide activiteiten kwamen in Manokwari ruim 60 studenten af! Ook hebben we een dagexcursie met studenten in het oerwoud bij Manokwari gehouden. De contacten, die er al waren met UNCEN, zijn verder aangehaald en ook met UNIPA wordt nu dus samengewerkt.

De komende tijd zal nodig zijn om het meegenomen materiaal op naam te brengen, waarbij ongetwijfeld zal blijken dat er nieuwe soorten voor de wetenschap zijn ontdekt.

Informatie over deze vijfde expeditie is te vinden op de website van de stichting:

<http://www.papua-insects.nl/index/Newsletter%20December%202011.htm>.

In Entomologische Berichten (december 2011) is een uitgebreid artikel van 14 bladzijdes te vinden over de resultaten van de vorige vier expedities en de doelstellingen van de Stichting Papua Insects.

Natuurmuseum Fryslân breidt uit met 140 ha Peter Koomen

In 1992 werd het Leeuwarder Bos aangeplant. Ten noorden van Leeuwarden werd een gebied van bijna 140 ha vol gezet met boompjes volgens de regels van een productiebos: de bomen gingen zó de bemeste weidegrond in, op gelijke afstand in keurige, kaarsrechte rijen. Nu, na 20 jaar, beginnen de boompjes zo groot te worden dat je door de bomen het bos begint te zien. Hoewel aangelegd als productiebos, krijgen natuurwaarden steeds meer aandacht van de gemeente Leeuwarden. Er lopen Schotse Hooglanders te begrazen, er worden open plekken gecreëerd en er worden bomen geringd, geknakt en gelierd (met kluit en al omver getrokken). Veel gekapt hout blijft liggen en er worden houtwallen opgeworpen. De bedoeling hiervan is het bos voor meer organismen aantrekkelijker te maken: niet alleen voor spechten, maar ook voor paddenstoelen en insecten. Maar hoe weet je nu of dat lukt? Daarvoor zou je organismen moeten monitoren, maar de gemeente heeft daar de mensen niet voor.

Natuurmuseum Fryslân heeft die mensen ook niet uit voorraad leverbaar, maar had wel een andere grote wens: buitenlessen met schoolklassen. Vlakbij het museum is er echter weinig groen (behalve stadspark De Prinsentuin), maar het Leeuwarder Bos is gemakkelijk per boot te bereiken. In de stad is het mogelijk per praam een rondvaart te maken, en die pramen kunnen ook tot in het Leeuwarder Bos komen.

De praamvaarders zagen er wel wat in. Ook de hogeschool Van Hall Larenstein, vaste leverancier van stagiair(e)s bij het museum, werkte mee en hielp bij de aanstelling van een projectcoördinator Leeuwarder Bos bij het natuurmuseum: Arina Willems. Vorig jaar organiseerde zij de eerste experimenten voor een buitenles: een inleiding in het museum, een praamvaart de stad uit, veldwerk in het ‘buitenlokaal’ (het Leeuwarder Bos), een praamvaart terug en uitwerking/nabespreking in het museum. De eerste probeersels verliepen succesvol en dit jaar worden ze uitgebreid.

Het is uiteindelijk de bedoeling schoolkinderen te betrekken bij het monitoren van de ontwikkelingen in het Leeuwarder Bos. Het idee is kinderen te laten ervaren wat er zoal omgaat in het bos door ze gegevens te laten verzamelen over flora en fauna, die gegevens en de veranderingen daarin zichtbaar te maken via bijvoorbeeld een website, en de kinderen op die manier door de jaren heen te betrekken bij de ontwikkeling van ‘natuur’ in de directe omgeving. Om dat alles meer handen en voeten te geven, is er dit voorjaar een stagiair bij het museum werkzaam: Jeroen Breidenbach, onder begeleiding van Arina en ondergetekende. Zijn opdracht is

tweeledig: 1) zoveel mogelijk gegevens bij elkaar sprokkelen over flora en fauna, hetzij door eigen onderzoek, hetzij door samenwerking met natuurwerkgroepen, hetzij door bestaande gegevens boven water te krijgen, zodat we een soort nulmeting 2012 krijgen; en 2) allerlei inventarisatiemethoden uitproberen om te kijken of die geschikt zijn (te maken) om door kinderen uit te laten voeren. Natuurwerkgroepen (zoals de Vlinderwerkgroep Friesland) kunnen hierbij op verschillende manieren helpen:

- gegevens uit recente jaren aanleveren uit eigen collecties/bestanden om de soortenlijst 2012 zo compleet mogelijk te krijgen;
- gegevens verzamelen door ook eens naar het Leeuwarder Bos te gaan (als daar iets opzichtigts voor moet gebeuren, graag eerst contact opnemen);
- meedoen met het inventarisatieweekend dat gepland is op 23-24 juni;
- suggesties doen voor inventarisatiemethoden die voor kinderen geschikt zijn.

Voor al deze zaken kan contact worden opgenomen met Jeroen Breidenbach (jbreidenbach@natuurmuseumfryslan.nl) of Peter Koomen (pkoomen@natuurmuseumfryslan.nl, tel. 058-23322 45 b.g.g. 44). Alvast bedankt voor iedere vorm van medewerking. We helpen nog wel een keer herinneren!

Mutaties ledenlijst

Nieuwe leden:

De heer S. Hempenius
Paardebloem 20
8607 DM Sneek

Mevrouw M. Stam
Bote van Bolswertstraat 17
8921 CD Leeuwarden
Tel. 06-13205166

Adreswijziging:

Geen mutaties

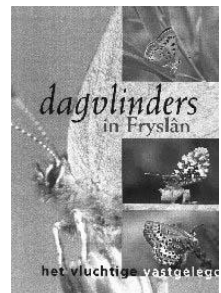
Afmelding als lid:

Dhr. M. Brandsma
Noordwolde

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 24 maart Bijeenkomst sectie Ter Haar + Snellen in Naturalis te Leiden
- zondag 25 maart Bijeenkomst NEV-afd. Noord te Drachten
- weekend 25-28 mei NEV zomerbijeenkomst op Ameland
- donderdag 12 april Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Ureterp
- zaterdag 12 mei Excursie Wijnjeterper Schar
- vrijdag 22 juni Nationale Nachtvlinder Nacht
- weekend 23-24 juni Excursie NEV-Noord
- zaterdag 21 juli Excursie Rottige Meente
- zaterdag 4 augustus Excursie Schaopedobbe
- weekend 17-19 aug Excursie secties Snellen en Ter Haar Winterswijk
- zaterdag 6 oktober Bladmijnenexcursie Noardlike Fryske Wâlden.

Op de Voorjaarsbijeenkomst zullen we weer voldoende exemplaren beschikbaar hebben van “**Dagvlinders in Fryslân**“ voor de weggeefprijs van € 5,-. Leuk om cadeau te geven bij verjaardagen etc.

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
Luut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@online.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@orange.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	